

Uluslararası Katılımlı III. Ulusal Tıp Etiği Kongresi ve İzlenimler

Ayşegül DEMİRHAN ERDEMİR*

* Prof.Dr., Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji AD, BURSA

Tıp etiği, tıp ahlakı, felsefesi anlamına gelir. Etik, ahlaksal olanın özünü ve temellerini araştıran bilimdir. Yani insanın kişisel ve toplumsal yaşamındaki ahlaksal davranışları ile ilgili sorunları ele alıp inceleyen felsefe dalıdır. Böylece tıp etiği incelediği ilkeleri nedeni ile çağdaş tıpta hekim hasta arasındaki ahlaki sorunları çözmekte yardımcı olur. Bir hekim bazen hasta yararına olacağı için etik ilkelerden bazılarını çiğneyebilir. Tıbbi uygulamalarda bu ilkelere uyarak çalışmak her hekimin görevidir. Bu ilkeler arasında yararlı olmak, zarar vermemek, adaletli olmak ve diğerleri önemlidirler. Tıbbi vakanın durumuna göre bu ilkelerden herhangi biri önem kazanır. Bu ilkelere uyulmazsa hasta kendi haklarını savunmak durumunda kalır ki bu haklar da insan haklarının önemli bir bölümüdür. Ancak hekimin de mesleğini, ilkelere uygun yürütebilmesi için bazı hakları vardır. İşte bütün bu sorunları inceleyen Uluslararası Katılımlı III. Ulusal Tıp Etiği Kongresi, 25-28 Haziran 2003'de Bursa'da yapıldı. Tıp etiği ve tıp ahlakı alanında Türkiye'de yapılan çalışmaların yurtdışından gelen bilim insanlarına ve yabancı bilim insanlarının bu konudaki bilgilerinin de Türkiye'deki araştırmacılara tanıtılması ve bilgi alışverişinde bulunulmasını sağladı.

Kongre, merkezi Ankara'da bulunan Türkiye Biyoetik Derneği ve Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı tarafından ortaklaşa hazırlandı. Türkiye Biyoetik Derneği 1993'de Ankara'da kurulmuş olup bu tip etkinlikleri iki yılda bir düzenlemektedir. Ancak 2003 yılında ilk kez uluslararası katılımlı olarak yapılan III. Ulusal Tıp Etiği Kongresi ile yurtdışın-

dan araştırmacıları da davet ederek Türkiye'deki tıp etiği ve ahlakı alanındaki faaliyetleri dünyanın bir çok ülkesine tanıtmaya amacına da yöneldi. Kongre ile ilgili projeye ait hazırlıklar, 25 Haziran 2002'de başladı. Bu çalışmalarda, önce kongreye ait konular belirlenerek, ilk kez Türkiye'de tıp ahlakı alanında yapılan çalışmaların yabancı araştırmacılara tanıtılması ve tıp fakültelerinde bir akademik kültür alanı olan tıp etiğinin ve ahlakının uluslararası bir platformda tartışılması için Türkiye içindeki 3000'e yakın ve Türkiye dışındaki 1500'e yakın bu alanla ilgili kurumların ve kişilerin adresleri belirlenerek onlara ilk duyurular ve ikinci duyurular postalandı.

Bilimsel Program

Kongre 26 Haziran Perşembe günü Bursa Kervansaray Termal Otel'de açılış konuşmaları ile başladı. Kongre başkanı Prof. Dr. Ayşegül Demirhan Erdemir'in ilk açılış konuşmasını yaptığı bu kongrede, Türkiye Biyoetik Derneği başkanı Prof. Dr. İlder Uzel, derneğin eski başkanı Prof. Dr. Berna Arda, Türk Tıp Tarihi Kurumu başkanı Prof. Dr. Nil Sarı, Uluslararası Tıp Tarihi Kurumu başkanı Prof. Dr. Jean-Pierre Tricot, Türk Tabipler Birliği ikinci başkanı Dr. Metin Bakkalcı, İlaç ve Eczacılık Genel Müdür Yardımcısı Dr. Mahmut Tokaç, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Müfit Parlak ve Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mustafa Yurtkuran açılış konuşmalarını yaptılar.

Bursa Kervansaray Termal Otel'de gerçekleştirilen kongrede oturumlar 6 salonda yapıldı. Bilimsel programda benzer sunumlar aynı oturumda

Resim 1. Prof.Dr. Erdemir Kongrenin Açılış Konuşmasını yaparken.

toplandı. 27 sekiyonda bildirilerin sunulduğu kongredeki oturumlar; 17 konferans, 1 anı konuşması, 3 panel, 1 yuvarlak masa, 1 tartışma grubu, 103 sözlü sunu ve 9 poster sunusu olarak düzenlendi. Türkiye'nin her yerinden gelen sadece tıp etiği alanından değil hukuk, felsefe, ilahiyat, tarih, psikoloji gibi farklı branşlardan araştırmacılar da bu kongrede değerli bildiriler sundular. Kongrenin uluslararası katılımlı olması nedeni ile dünyanın bazı ülkelerinden gelen araştırmacılar gerek konferans, gerek panel, gerekse sözlü sunumları ile katkılarda bulundular. 28 yabancı bildirinin sunulduğu kongreye Gürcistan, Bangladeş, Hindistan, İran, İsveç, Rusya, Suriye, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Belçika, Macaristan, Bulgaristan, Arjantin, Brezilya, Yunanistan, Pakistan'dan katılım oldu. Yabancı araştırmacıların katılımları nedeniyle kongrede simultane çeviri yapıldı. Kongrede ayrıca bir kurs ve öğrenci oturumu yer aldı.

Kongre boyunca süren ve yurtdışından gelen araştırmacıların da yer aldığı konferanslarda; hasta-hekim ilişkisinin tıp etiği açısından irdelenmesi, hekimin hukuki sorumluluğu, genetik araştırmalar ve klonlamada yaşanan etik sorunlar, tıbbi karar vermede sorunların çözümü, tıp etiği tarihi, tıp etiği ve İslami değerlerin karşılaştırılması, bilimsel makale yazımında dikkat edilmesi gereken kurallar, nöroetik, Türkiye'de tıbbi hata düzenlemelerinde yaklaşım önerisi, futilite, feminist biyomedikal etik ve Türkiye Etik Değerler Merkezi Vakfı'nın (TEDMER) çalışmaları ile ilgili çeşitli konular işlendi. Bu konferanslardan birini Malezya'dan Dr. Puteri Nemie Jahn Kassim verdi.

Kongrede yer alan panellerden ilki kongre onursal kurulunda yer alan, kongre öncesi aramızdan ayrılan değerli hocamız Prof. Dr. Aziz Fuat

Resim 2. Prof.Dr., Erdemir, Prof.Dr., Dinççağ ile kongrede.

Resim 3. Kongre üyeleri İznik gezisinde

Resim 4. Kongre üyeleri açılıшта

Resim 5 Kongre üyeleri Mudanya Mütareke Evi Müzesi önünde

Göksel hakkında düzenlendi ve panel öncesi Prof. Dr. Yaman Örs'ün, Prof. Dr. Aziz Fuat Göksel hakkında yaptığı anı konuşması yer aldı.

Prof. Dr. Berna Arda'nın yönetiminde gerçekleşen "Medya ve Tıp Etiği" konulu panelde medyadan beklenenler, hasta hakları açısından medya ve tıp etiğinin değerlendirilmesi, medya ve tıp etiği ilişkisindeki sınırlar ve sağlık haberlerinde medyanın sorumluluğu konuları ele alındı. Medyanın da büyük ilgi gösterdiği panelde tıp etiği, hukuk ve medya alanından katılımcılar yer aldı.

İnsan üzerindeki klinik araştırmaların etik boyutunda günümüzde geline nokta, ilaç araştırmalarında denek olmak, araştırmaları destekleyenlerin etik sorumlulukları ve yerel etik kurulların Türkiye'deki konumunun işlendiği, Doç. Dr. Şefik

Görkey'in yönetimindeki "Klinik İlaç Araştırmaları" konulu panel, klinik ilaç araştırmalarında yaşanan etik sorunların ele alınması ile değerli katkılar sağladı.

Sözlü sunumlar 19 oturumda, 16 farklı konu başlığı altında toplandı.

"Etik Kurullar" konulu oturumda bilgilendirilmiş olur formu, gelişmekte olan bir ülkede (Pakistan) sağlık alanında etik ilkeleri uygulamada hastane etik kurulu çalışmaları, Kansas Üniversitesi Tıp Merkezi hastane etik el kitabının tanıtımı ve araştırma etik kurullarında biyoistatistik etiği konuları ele alındı.

Deney hayvanlarında analjezi ve ötanazi, bilimsel araştırmalarda hayvan kullanımı ve seçenekler, kadavra çalışmalarının etik boyutu, biyoistatistik etiğinin önemi, yayın etiği ve Anadolu Üniversitesi'nin etik ve biyoetik alanındaki çalışmalarının tanıtılmasını içeren "Araştırma Etiği" oturumu düzenlendi.

"Sağlık Bilimleri İçin Etik" konulu oturumda, hekimin reçete yazımındaki duyarlılığı, eczacı-hasta iletişimi ve eczacılık etiği, biyoetikte hemşireliğin rolü, ilaç tanıtımının etik boyutları, hekimlerin ilaç firmaları ile ilişkilerinin etik yönü tartışıldı. Hastane çalışanlarının sağlığı ve iş güvenliği ile dış hekimliği fakültesi 1. ve 5. Sınıf öğrencilerinin mesleğe yönelimleri ve değer sistemleri hakkında yapılmış olan araştırmalar sunuldu.

"Biyotiğe Feminist Yaklaşım" oturumunda, Kadına Yönelik Şiddet ve Hekimlik Sempozyumu (16-17 Kasım 2002) hakkında değerlendirme, tıp mesleğinde toplumsal cinsiyet, feminist biyoetik ve adalet, biyoetiğe feminist yaklaşımlar, hemşirelik tarihi ve tıp ilişkilerine feminist bakış, Türkiye'de kürtaj olgusunun feminist biyomedikal etik açısından değerlendirilmesi, patriarşi sistemde kadın ve hayvan arasındaki kader birliği gibi konular ele alındı.

"Sağlık Hizmetleri Etiği" konulu oturumda çağdaş hemşirelik etiğinde öğretim gereksinimleri, hasta refakati, hasta hakları, yaşlanma sürecinde karşılaşılan etik sorunlar ve hemşirelik, ağrı yönetimi, hekim ve hemşirelerin yoğun bakım ünitelerinde karşılaştıkları etik sorunlar tartışıldı. Ayrıca,

Resim 6. Türkiye Biyoetik Derneği Yönetim Kurulu üyeleri.

İran Imam Khomeyni Hastanesi'ndeki hemşirelerde ölüm öncesi ve sonrası bakım üzerine bir araştırma sunuldu.

“Felsefe ve Tıp Etiği” konulu oturumda Akil Muhtar Özden'in ahlak anlayışı, İslam hikmet anlayışına dayalı tıp felsefesi, tıp-etik ilişkisinin felsefi temelleri, animist-vitalist tıp geleneği ve mekanist tıp geleneği, günümüz tıbbında hasta ve hekim iletişimine etik bakış konuları ele alındı.

“Çevre Etiği” oturumunda biyoetik yaklaşımların uygulamalı etiğe yansımaları, biyoetik açılarından çevresel güvenlik kavramı ve biyogüvenlik konuları işlendi.

“Klinik Etik” konulu oturum katılımın fazlalığı nedeni ile iki ayrı salonda gerçekleştirildi. I. oturumda çocuk düşürme, etik ve yasal yönleri ile çocuklarda tedaviyi red, ameliyathanede hukuki ve ahlaki sorumluluk, bir olgunun tıp etiği ve deontoloji yönünden değerlendirilmesi, erlangenli bebek, sezaryen reddi, sakatlık ve ortodontik tedavilerde karar verme yeterliliği konuları ele alındı. II. oturumun konuları ise anestezide etik, ölüm tanısı ve yaşam desteğinin sonlandırılması, mide kansinomunun tıp etiği açısından incelenmesi, ortopedi ve travmatolojide hasta-hekim ilişkisi, 112 acil çalışanlarında triaj kararları, prostat kanseri tedavisinin tıp etiği bağlamında değerlendirilmesi, uygun olmayan tıbbi teknoloji kullanımının etik açıdan değerlendirilmesi oluşturdu.

“Genetik ve Etik” konulu oturumda, insan genomu etiği, biyoteknoloji ve gen mühendisliği

uygulamalarının sosyal, ekonomik, çevresel, etik ve politik sonuçları, Avrupa Birliği'nin insan kök hücresi araştırmaları hakkındaki görüşleri, transgenetik canlılar ve biyoteknolojik buluşların patentlenmesi konuları ele alındı.

“Davranış Bilimlerinde Etik” konulu oturumda işlenen konular; olağanüstü durumlarda psikososyal müdahalede etik ilişkiler, psikoterapi-de dokunma etiği ve şiddetli depresyon üzerine etkiler üzerine oldu.

“Yardımcı Üreme Teknikleri” konulu oturumda, yardımcı üreme tekniklerinde hak ve sorumlulukları dengeleme, insan embriyosu üzerinde araştırma, sperm bankaları, ve sterilizasyon başarısızlığında haksız fiil sorumluluğu tıp etiği açısından ele alındı.

“Tıp Hukuku” konulu oturum, tıbbi ihmaller, adli karar vermede psikiyatrist müdahalesi, aydınlatılmış onam, meslek sırrı ve tanıklıktan çekinme, sağlık sigortası ile hekimlerle ilgili kanun metinleri (II. Teodosius) hakkında yapıldı.

“Medya ve Tıp Etiği” konulu oturumda ise medyanın tıp etiği ve medya etiği açısından değerlendirilmesine ilişkin sunumlar yer aldı.

“Genel Tıp Etiği” konulu oturum iki oturum halinde iki farklı salonda gerçekleştirildi. I. oturumda tıbbi uygulamalarda hatalar, hasta haklarının korunması, hekimler arası iletişimin etik açısı, Rusya'da tıp etiğinin temel sorunları ele alındı ve Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencileri-

Resim 7. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji AD, mensupları ve Prof.Öncel İznik Gezisinde

nin ötanaziye bakışını inceleyen araştırma sonuçları sunuldu. II. oturumun konuları ise yararsız tedavi, hekimlik etiği, beden mahremiyeti, aydınlatılmış onam, gerçeğin söylenmesi idi. Bu sunumların yanı sıra aile üyelerinin adli otopsiye yaklaşımı üzerine yapılan bir anket çalışması ile Pakistan Biyoetik Programının tanıtılması sunuldu.

“Tıp Etiği Tarihi” konulu oturum iki oturum halinde, iki farklı salonda yapıldı. I. oturumda Gürcistan tıbbında ücretsiz tedavi kavramı, Sovyetler Birliği’nde (1917-1991) tıp etiği, Macaristan’da 20. Yüzyıl başlarında tıp etiği, Arapça tıbbi yazmalarda tıp etiği, Roma kültür değerlerinin sikkelerdeki yansımaları konuları; II. oturumda ise Kutadgu Bilig’de ahlak kavramı, Ahi Lonca düzeninin hekimlik etiğine yansımaları, ilkçağlarda felsefe, tıp etiği ve tıbbi uygulamalar, İslam tarihinde ilk hristiyan hekimlerin tıp etiği anlayışı, aydınlatılmış onamın tarihi gelişimi ve İstanbul Üniversitesi’nde tıp tarihi ve deontoloji eğitiminin değerlendirilmesi konuları ele alındı.

Kongrenin son sözlü sunum oturumunun konusu ise “AİDS ve Etik” üzerine idi. Bu oturumda hızlı HIV testleri ve diş hekimliği uygulamalarında HIV bulaşma riski üzerinde etik değerlendirilmeler yapıldı.

Ayrıca kongrede bir de öğrenci oturumu düzenlendi. Uzm. Dr. Gürkan Sert yönetiminde tıp ve hukuk fakülteleri öğrencilerinin sunum yaptığı oturum geleceğin hekim ve hukukçularının tıp etiğine yaklaşımı açısından oldukça ilginç ve umut verici idi.

Yrd. Doç. Dr. Ömür Elçioğlu’nun yönetiminde poster sunumları tartışıldı.

İki gün süren “Etik Komiteler: Nasıl başlıyalım? Nasıl sürdürelim ?” konulu kurs Doç. Dr. Yasemin Oğuz tarafından gerçekleştirildi. İki gün süren kurs etik kurullar ile ilgili çalışmalar hakkında oldukça aydınlatıcı ve verimli geçti.

Kongrede yer alan seksiyonlardan biri Uzm. Dr. Hanzade Doğan yönetiminde yapılan “Genetik Etiği” konulu yuvarlak masa, diğeri ise Yrd. Doç. Dr. Nermin Ersoy yönetiminde yapılan “Yaşamı Destekleyen Tedavilerin Çekilmesi ya da Esirgenmesi” konulu tartışma grubu oldu.

Kongre öncesi kongrede sunulan sözlü ve poster bildiriler, konferans ve paneller Türkçe ve İngilizce olarak iki cilt halinde bildiri kitapları olarak basıldı ve kongre çantalarına kondu.

Sosyal Etkinlikler

Kongrede bilimsel çalışmaların yanı sıra sosyal içerikli etkinlikler de yer aldı. Bunlar arasında gerek Türkiye içinden ve gerekse Türkiye dışından gelecek katılımcılara Osmanlı devletinin ilk başkenti olan Bursa’nın ve ayrıca Bursa’nın tarihi ilçeleri İznik ve Mudanya’nın tarihi ve kültürel yerleri tanıtılarak Türk Kültürü ve tarihinin yabancı katılımcılara sunulması imkanı sağlandı. Bu nedenle kongre programında kültürel gezilere yer verildi. Ayrıca kongre merkezi olan Kervansaray Termal Otel’de kalınması nedeniyle bir kaplıca şehri olan Bursa’nın bu yönüyle de tanıtılması amaçlandı.

Kongrede açılış kokteyli öncesi Bursa Devlet Senfoni Orkestrası klasik batı müziği konseri verdi. Gala yemeğinde Bursa Türk Sanat Müziği Sevenler Derneği’nin verdiği konser ile yabancı katılımcılara Türk sanat müziğinin tanıtımı amaçlandı. Ayrıca gala yemeği öncesi Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin yer aldığı tiyatro topluluğunun terminal dönem hastalarını konu alan oyunları oldukça etkileyici ve kongrenin içeriğine de uygun oldu. Doç. Dr. Adnan Ataç’ın “Algının Kapıları” adlı dia gösterisi büyük beğeni topladı.

Kongrenin Yurtiçinde ve Yurtdışında Tanıtımı

Kongrenin tanıtımı için 2002 yazından itibaren kongre başkanlığı tarafından bütün katılan yerli ve yabancı kongrelerde tanıtım yapıldı. Bu arada Brezilya’da düzenlenen IV. Dünya Biyoetik Kongresi’nde, kongre ile ilgili afişler dağıtıldı. Uluslararası Katılımlı III. Ulusal Tıp Etiği Kongresi, kongre öncesinde ve sonrasında gerek basında, gerekse yerli yabancı dergilerde tanıtıldı ve kongre hakkında haberler verildi. Kongre öncesinde Cumhuriyet Gazetesi’nde, Uludağ Üniversitesi Dergisi’nde kongreden söz edilirken; Japonya’da çıkan EUBIOS Dergisinde, İngiltere’de çıkan Vesalius Dergisinde, European Association for the History of

of Medicine and Health adlı derneğin bilimsel bülteninde ve Dünya Sağlık Örgütü'nün web sitesinde de geniş bilgi verildi. Kongre sonrasında da yine aynı dergi, gazete ve bilimsel mecmualarda kongre hakkında bilgi verildi. Bu arada IV. Asya Biyoetik Kongresi'nde Türkiye Biyoetik Derneği, Bursa'daki kongre nedeni ile katılımcı kurumlar arasında yer alırken, kongrenin adından Kore'de de söz edildi.

Sonuç olarak kongreye katılan katılımcıların çoğunluğu kongreden övgü ile söz ettiler. Bu kongre başka kongreler gibi 3-4 yılda hazırlanmadı. 11 ay gibi kısa bir sürede büyük hızla olabilen en büyük başarısını elde etmeye çalıştı. Doğaldır ki bu başarıda Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi idareci-

lerinin manevi destekleri yanında, Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı mensuplarının payı büyüktür. Ancak Türkiye Biyoetik Derneği yönetim kurulu üyelerinin bize verdiği geniş özgürlük sınırları içerisinde istediğimiz ölçülerde çalışabilmemiz de kongre çalışmalarının büyük hızla ilerlemesini sağladı. Bütün bunların yanında maddi destekte bulunan kurum ve kuruluşlar, hazırladığımız projemizi destekleyerek kongrenin maddi yönünün sağlanmasında yardımcı oldular.

Yazışma Adresi: Dr. Ayşegül DEMİRHAN ERDEMİR
Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi
Tıp Tarihi ve Deontoloji AD, BURSA
ademirer@yahoo.com